

УДК 159.922.1(775)+923.2

Вікова динаміка розвитку психосексуальної сфери дівчат

Яковенко О. К.

Анотація: стаття присвячена дослідженню динаміки становлення психосексуальної сфери дівчат юнацького віку, ранньої та середньої дорослості. Було визначено, що з віком психосексуальна сфера дівчат диференціюється, виокремлюються її нові компоненти, відбувається функціональна трансформація статеворольових структур, а також змінюються регулятивні властивості маскулінності. Встановлено, що з віком також посилюється й гендерне маркування компонентів психосексуальної сфери, що визначає ступінь сексуальної реалізації дівчат.

Ключові слова: психосексуальна сфера, маскулінність, фемінінність, юнацький вік, рання дорослість, середня дорослість.

Аннотация: статья посвящена исследованию динамики становления психосексуальной сферы девушек юношеского возраста, ранней и средней зрелости. Было установлено, что с возрастом психосексуальная сфера девушек дифференцируется, появляются новые компоненты, происходит функциональная трансформация полоролевых структур, а также изменяются регулятивные свойства маскулинности. Показано, что с возрастом также усиливается гендерное маркирование компонентов психосексуальной сферы, которое во многом определяет степень сексуальной реализации девушек.

Ключевые слова: психосексуальная сфера, маскулинность, фемининность юношеский возраст, ранняя зрелость, средняя зрелость.

Summary: the article is devoted to the research of the dynamics the formation of psychosexual sphere girls adolescence, early and middle adulthood. It was found that older girls psychosexual sphere is more differentiated, there are new components, there is a functional transformation of the sex-role structures, changing the regulatory properties of masculinity. It is shown that with age the gender marking of psychosexual components increases, which determined the level of girl's sexual realization.

Key words: psychosexual sphere, masculinity, femininity, youth, young adulthood, middle adulthood, the masculinity, the femininity,

Актуальність. В останні роки проблема любові та сексуальності все більше проникає в площину психологічних досліджень і стає предметом не тільки медичної (Б. Л. Гульман, Г. С. Кочарян, М. В. Маркова), але й загальної психології (Г. О. Коцюба, С. Д. Максименко, Н. О. Смахтіна). Це пов'язано з тим, що феномен сексуальності лібералізується та має різноманітні маніфестації поза межами клінічного простору (Е. Гідденс, С. І. Голод, І. С. Кон).

Любовні стосунки та сексуальна реалізація жінок (перш за все в шлюбі) виступають важливими показниками якості життя та є патогенним чинником розвитку неврастеничних розладів (Б. Д. Карвасарський). Однак 42% сучасних жінок періодично або постійно відчують незадоволеність власним сексуальним життям (С. Т. Агарков), 11% жінок свідомо уникають статевих стосунків із чоловіком (З. В. Рожановська), у 37% сучасних українок віком від 20 до 40 років відзначаються порушення оргастичної функції (Б. М. Ворнік, Г. І. Селюков), згідно з дослідженнями різних авторів 7-60% жінок страждають на диспареунію (М. В. Єкімов, Л. М. Щеглов), у 26% жінок з проблемами в сексуальних стосунках простежується зниження потреби в інтимній близькості (І. Горпинченко), зменшується й частота та якість сексуальної активності після 5-ти років сімейного життя (С. Кратохвіл), що є однією з причин поширення позашлюбних сексуальних контактів, розлучень тощо. Однак, слід зазначити, що саме вікова динаміка психосексуального розвитку дівчат здебільшого залишається поза межами досліджень, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Стан проблеми. З. Фройд запропонував замість терміну «сексуальність» використовувати термін «психосексуальність», що зумовлено його інтересом не до соматичних аспектів сексуальності, а до її психічних репрезентантів (Б. Ніцше). Сучасними дослідниками відзначаються й численні проблеми, пов'язані з формуванням стосунків психологічної інтимності: контрзалежність (О. С. Кочарян, Б. Уайнхольд, С. В. Фролова), симптомокомплекс емоційного холоду (О. С. Кочарян, Н. М. Терещенко, І. В. Гуртова), токсична любов (І. В. Гуртова, Р. Melody), самотність (О. В. Некмоєва, В. І. Сіляєва, Т. М. Титаренко), узалежене кохання (Г. О. Коцюба) тощо.

Якість сексуальності є одним із показників жіночої реалізації, яка визначається не лише актуальними чинниками: характер партнера, особливості взаємостосунків, сексуальна обізнаність, відповідальність за партнера, але й інфантильним досвідом дитячо-батьківської взаємодії (Л. Ш. Леонард). В літературі показано, що витоками проблем психосексуального розвитку особистості є ранній травматичний досвід (Дж. Боулбі, Г. О. Коцюба, Т. Леус, З. Фройд, С. В. Фролова), сімейні несприятливі стосунки (Н. В. Барінова, І. В. Гуртова, А. В. Коцар, О. С. Кочарян, І. В. Найдовська, Н. М. Терещенко), порушений стиль сімейної соціалізації (Т. В. Говорун, І. В. Головнюва, О. М. Кікінежді, І. С. Кон), які спотворюють засвоєння статевої ролі, формування гендерної ідентичності та, як наслідок, призводять до чисельних проблем в стосунках психологічної інтимності. Однак психосексуальний розвиток особистості здебільшого є предметом дослідження медичних наук, натомість дослідження становлення психосексуальних компонентів в психологічному контексті не є розповсюдженими.

Метою статі є визначити особливості вікової динаміки психосексуального розвитку дівчат.

Характеристика вибірки та методів дослідження. Було сформовано дослідницьку вибірку,

загальним обсягом 150 досліджуваних. На основі психосоціальної вікової періодизації Е. Еріксона, було виділено три дослідницькі групи – юнацького віку (18±1,4), ранньої (22±3,2) та середньої дорослості (30±4).

Результати дослідження та їх інтерпретація. В юнацькому віці психосексуальна сфера дівчат представлена (табл. 1.) трьома факторами:

1) фактор «сексуальна відкритість», позбавлений елементу сексуального лібідо, відбиває гендерну схему жіночого функціонування, якій дівчата прагнуть відповідати; 2) фактор «сексуальне лібідо» ілюструє неперсоніфіковані форми реалізації сексуальності, які є засобом задоволення сексуальної зацікавленості та імітації «дорослих» моделей поведінки, що є характерним на цьому віковому етапі; 3) фактор «статеворольова трансформація» пояснює можливість прояву сексуальності за умови прийняття маскуліної сексуальної ролі.

Таблиця 1

Вікові особливості структурної організації психосексуальної сфери дівчат

Юнацький вік	Рання дорослість	Середня дорослість
1 ф. «Сексуальна відкритість» - 27% Сексуальна задоволеність (0,9) Сексуальна реалізованість (0,86) Психологічне благополуччя (0,85) Вміння спілкуватися (0,8) Впевненість (0,6) Невротичність(-0,72) 2 ф. «Сексуальне лібідо» - 24,2% Сексуальне лібідо (0,7) Сексуальна агресія (0,6) Дозволеність(0,59) Знеособлений секс (0,43) Готовність до секс. експериментування (0,8) 3 ф. «Статеворольова трансформація» - 17,5% Маскулінність (0,78) Секс. обізнаність (0,7) Знеособлений секс (0,72) Секс. лібідо (0,52) Сором (-0,78)	1 ф. «Маскулінізація лібідо» - 22% Секс. лібідо (0,95) Зацікавленість порнографією (0,8) Маскулінність (0,79) Готовність до секс. експериментування (0,68) Володіння сексуальними техніками (0,6) Вміння спілкуватися (0,59) Секс. обізнаність (0,48) 2 ф. «Лібідізація ген-дерної схеми» - 12% Чуттєвість (0,77) Сексуальна задоволеність (0,75) Секс. лібідо (0,66) Секс. реалізація (0,57) 3 ф. «Інфляція сексуальності» - 17% Невротичність (0,8) Сором (0,77) Знеособл. секс (0,73) Фізичний секс (0,6) Готовність до секс. експериментування (0,45) 4 ф. «Табування сексуальності» - 13% Цнотливість (0,75) Секс. агресія (0,72) Секс. відроза (0,64) Задоволеність (-0,5) Секс. реалізація (-0,7)	1 ф. «Невротична маскуліність» - 23,4% Невротичність (0,76) Сексуальне лібідо (0,7) Маскулінність (0,64) Сором (0,6) Сексуальна агресія (0,9) Знеособлений секс (0,59) 2 ф. «Холодна сексуальність» - 16,5% Дозволеність (0,8) Фізичний секс (0,7) Секс. лібідо (0,54) Секс. агресія (0,41) Маскулінність (0,4) Цнотливість (-0,8) 3 ф. «Лібідозна маск. сексуальність» - 14% Секс. задоволеність (0,79) Психол. благополуччя(0,73) Сексуальне лібідо (0,72) Маскулінність (0,4) 4 ф. «Зріла жіноча сексуальність» - 13,6% Вміння спілкуватися (0,84) Секс. задоволеність (0,62) Сексуальне лібідо (0,4) Маскулінність (-0,42) 5 ф. «Табуована жіноча сексуальність» - 11% Сексуальна відроза (0,9) Цнотливість (0,5) Маскулінність (-0,47) Сексуальне лібідо (-0,6) Психологічне благополуччя (-0,7)

В ранній дорослості зберігається тенденція зв'язку маскуліності та лібідо (фактор 1 «маскулінізація лібідо»). Гендерна схема нормативності сексуальності стає лібідозно-наповненою (фактор 2 «лібідізація гендерної схеми»). Визначені фактори «інфляція сексуальності» (фактор 3) та «табування сексуальності» (фактор 4) є вільними від гендерного маркування, позбавлені лібідозного компоненту.

Фактор «інфляція сексуальності» пов'язаний з емоціями сорому, має невротичну природу і характеризується відсутністю персоніфікованого об'єкта любові, відображуючи модель стосунків «секс заради сексу». Фактор «табування сексуальності» відбиває сприйняття сексуальності, як гріховної, брудної, пов'язаної з емоціями відроза та сорому, отже, фрустроване сексуальне почуття трансформується в площину агресії.

В середній дорослості гендерне маркування лібідо визначає форми його прояву та можливість сексуальної реалізації жінок. Зв'язок маскуліності з лібідо відбивається в становленні «невротичної сексуальності», пов'язаної з соромом; «холодної сексуальності», яка являє собою фрагментарне розщеплення сексуальної любові та позбавлена чуттєвості; «лібідозної маскуліної сексуальності», яка супроводжується психологічним благополуччям та задовільністю жінок. Зв'язок фемініності з лібідо відображений в факторах: «табуована жіноча сексуальність», забарвлена конотатами бруду, відроза, сорому, тієї, що треба приховувати; «зріла жіноча сексуальність», яка пов'язана з задовільністю.

Висновки. З віком статеворольова сфера дівчат диференціюється і наповнюється новими структурними компонентами.

1. В юнацькому віці виокремлюються три структурні компоненти: «сексуальна відкритість» – фіксована, кристалізована схема успішного гендерного функціонування, що відбиває культурно-специфічні нормативи жіночності та сексуальності (сексуальне задоволення та реалізація, благополуччя, відсутність невротичності); «сексуальне лібідо», який відображує власне лібідозні, необ'єктивні прояви сексуальності (сексуальна збудливість та лібідо, фізичний, знеособлений секс, дозволеність); «статорольова трансформація», що демонструє зв'язок сексуальної активності та маскуліності (секс. лібідо, відсутність сорому, маскуліність).

2. В ранній дорослості фіксована схема гендерного функціонування заповнюється сексуальним лібідо та перестає функціонувати лише як деяка когнітивна конструкція (фактор «лібідізація гендерної схеми»), наповнюється чуттєвими компонентами; зберігається тенденція пов'язаності маскуліності з сексуальним лібідо, психологічним благополуччям та реалізацією (фактор «маскулінізація лібідо»); фактор сексуального лібідо, отриманий в юнацькому віці, розщеплюється на два: фактор інфляції сексуальності (сексуальність пов'язана з невротичністю) та фактор її табування (сексуальність пов'язана з відразою та агресією, позбавлена задоволення та можливості реалізації).

3. В середній дорослості структура психосексуальної сфери виразно диференційована та містить п'ять факторів. Відбуваються семантичні зміни: по-перше, всі фактори психосексуального простору особистості стають гендерно-маркованими, що містять параметри маскуліності/фемініності; по-друге, реалізація зрілої жіночності та сексуальності пов'язана з фемініністю, а не з маскуліністю, порівняно з більш ранніми віковими періодами, що свідчить про функціональні трансформації структур маскуліності/фемініності; по-третє, зберігається табування сексуальності, яке спирається на особистісну фемініність; по-четверте, змінюються регулятивні властивості маскуліності в структурі психосексуальної сфери жінок, яка реалізована трьома варіантами: 1) невротизація (якщо на попередніх вікових етапах розвитку маскуліність сприяла сексуальній реалізації, то тепер вона є чинником ретардації психосексуальної та життєвої активності); 2) «холодна сексуальність», позбавлена почуттів; 3) збереження тенденції сексуалізації за рахунок маскуліності, яка, ймовірно має інфантильну природу.

Список використаних джерел.

1. Говорун Т. В. Сексуальність та статеве поведінка в Україні (Проблеми сьогодення та перспективи) / Т. В. Говорун, Б. М. Ворник. — К. : Нац. комітет боротьби з захворюваннями на СНІД при Президенті України, 1995. — 51 с.

2. Говорун Т. В. Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Тамара Василівна Говорун. — К., 2002. — 35 с.

3. Діденко С. В. Психологія сексуальності / С. В. Діденко, О. С. Козлова. — К. : Академвидав, 2009. — 304 с. — (Альма-матер).

4. Кон И. С. Подростковая сексуальность на пороге XXI века : социально-педагогический анализ / И. С. Кон. — Дубна : Феникс+, 2001. — 208 с.

5. Кочарян Г. С. Психотерапия сексуальных расстройств и супружеских конфликтов / Г. С. Кочарян, А. С. Кочарян. — М. : Медицина, 1994. — 224 с.